

**Довгопола К. С.**,  
*кандидат психологічних наук,  
старший науковий співробітник  
Відділу освіти дітей з порушеннями зору  
Інститут спеціальної педагогіки і психології  
імені Миколи Ярмаченка  
м. Київ, Україна*

### **ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОГРАМИ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ ПРИ РОБОТІ З РОДИНАМИ НЕЗРЯЧИХ ДІТЕЙ**

Оцінка якості реалізації програми раннього втручання повинна будуватися на ефективності програми допомоги кожній конкретній дитині з важкими порушеннями зору та її родини. Для цього процес побудови та реалізації програми раннього втручання повинні бути прозорими як для спеціалістів, так і для родини, а також належним чином зафіксовані. В цілому для доказовості результативності програми раннього втручання через низку причин не можливо використати стандарти, прийняті у клінічних дослідженнях. Команда раннього втручання не може вилікувати дитину або усунути першопричину (наприклад, відсутність візуальних стимулів). Окрім того у ранньому віці деякі ефекти важко співвіднести з якоюсь конкретною причиною. Оскільки розвиток незрячої дитини залежить від багатьох факторів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків буває значно ускладнене.

Саме тому на всіх основних етапах роботи з родиною незрячої дитини всі спеціалісти повинні керуватися єдиними принципами та єдиним визначенням доказовості ефективності проведеної роботи. Результативність визначається з позицій трьох сторін: власне служби раннього втручання; родини; контролюючих організацій. З точки зору спеціалістів та родини, яка отримує послугу раннього втручання, найбільш актуальними є якісні показники ефективності.

Для того, щоб оцінити якісну сторону реалізованих програм допомоги необхідно оцінити результати раннього втручання. Результати не можна визначати тільки як факт отримання послуг та задоволеність (або незадоволеність) цими послугами. Результати визначаються як отримана користь для родини незрячого малюка, якісні зміни, які відбулися після отримання послуг. Варто пам'ятати,

що не завжди результати з точки зору дитини і результати з точки зору родини однакові та взаємно ефективні. Для окремих дітей покращення (або підтримка) якості життя і є найбільш значимим результатом.

Результати раннього втручання для дітей з важкими порушення зору передбачають три основні сфери: соціальна взаємодія, розвиток конкретних навичок та знань дитини, включення дитини в соціальне життя.

Досягнення результатів у сфері соціальної взаємодії можуть демонструвати наступні показники: дитина демонструє прив'язаність до значимих дорослих; дитина ініціює та підтримує соціальну взаємодію з іншими людьми; дитина демонструє довіру до інших людей; дитина поводить себе відповідно до ситуації: на ігровому майданчику, в магазині, в гостях, у себе вдома тощо; дитина будує стосунки з дітьми і дорослими; дитина регулює власні емоції (відповідно до віку); дитина розуміє та виконує соціальні правила (відповідно до віку).

У сфері формування та розвитку конкретних навичок дитини з порушеннями зору оцінюються їх наявність (або відсутність) у наступних областях: когнітивний розвиток; руховий розвиток (в т. ч. і дрібна моторика); орієнтування та мобільність; комунікативний розвиток; соціально-емоційний розвиток; самообслуговування.

У якості інструменту для оцінки прогресу у різних областях розвитку доцільно використовувати ті самі діагностичні інструменти, що і при первинній діагностиці. Прогрес дитини оцінюється відповідно до тих змін, які відбулися з часу первинного звернення (а не по досягненню або недосягненню загальноприйнятих групових норм розвитку). Важливо оцінити навички у кожній з зазначених областей. Також важливо оцінити, які зміни відбулись з точки зору функціональних здібностей, тобто, що змінилось у функціонуванні дитини у повсякденному житті. Наприклад, не варто очікувати, що незрячий малюк самостійно буде пересуватися і обстежувати незнайоме приміщення, але він може добре орієнтуватися у власному домі, оскільки бажання і уміння обстежувати навколишній світ є важливим фактором розвитку дитини. Прояви цікавості та старанності при навчанні чомусь новому, уміння переносити отримані навички у повсякденну діяльність говорять про позитивні зміни у результатах розвитку малюка.

Також важливою є сфера включення дитини в соціальне життя. Дитина з порушеннями зору, як і інші діти, повинна брати участь у різноманітних заходах і отримувати підтримку, відповідно до своїх потреб. Це стосується як можливості участі малюка у житті родини (наприклад, спільні святкування сімейних свят, поїздки у магазин тощо), так і заходів, характерних для інших дітей даного віку (відвідування дитячих майданчиків та ігрових кімнат, поїздки в гості, відвідування місць сімейного дозвілля і т. п.). Оцінюючи результати варто відмітити, чи отримала дитина під час реалізації програми втручання можливість спілкування та гри із своїми однолітками або іншими дітьми, чи відвідує разом з батьками громадські місця.

Окремої уваги заслуговують забезпечення потреб дитини у самообслуговуванні. Наприклад, де і як їсть малюк (разом з усією родиною чи окремо), чи дають йому можливість їсти самостійно. Приймає дитина участь у таких процедурах, як купання та переодягання або є пасивним об'єктом догляду.

Важливим елементом програми, а значить і показником її ефективності, є наявність у дитини з порушеннями зору індивідуально підібраних технічних засобів: окулярів, приладів для збільшення, тростини, тифлографічної техніки тощо. До цього пункту можна віднести і пристосованість житла до потреб незрячого малюка, і наявність функціональних іграшок, відповідних віку.

Одним із самих значимих результатів раннього втручання є перехід дитини до освітнього закладу. Вибір освітньої траєкторії, відповідно до потреб дитини, забезпечення процесу плавного переходу визначають результативність програми допомоги.

Результати програм раннього втручання для родини незрячої дитини мають широкий спектр позитивних ефектів. При цьому задоволеність родини програмою необхідно приймати до уваги, проте для оцінки її ефективності цього не достатньо. Спеціалісти повинні оцінити програму з точки зору тих змін, які відбулись у батьках та сімейній ситуації в цілому. Якщо батьки стали більш компетентними у виконанні батьківських функцій, то результат програми можна оцінювати як позитивний.

Таким чином, існує достатньо широкий спектр позитивних змін, які можуть відбуватися з родиною незрячої дитини у результаті раннього втручання і які важливо враховувати при побудові програми. Результати повинні бути відповідними до поставлених

цілей, хоча інколи вони бувають неочікуваними. Важливо пам'ятати, що розуміння результативності програми та очікування можуть бути різними у спеціалістів і батьків. Батьки зазвичай, у першу чергу, очікують змін у стані дитини та її розвитку, в той час, як розуміння власних проблем часто відходить на дальній план. У випадках, коли родина очікує, що спеціалісти зможуть позбавити їх малюка проблем, сама зміна запиту та очікувань на адекватні до ситуації, вже можна розцінювати як позитивний отриманий результат. Саме тому, як при побудові програми раннього втручання для родини незрячої дитини, так і при оцінці результатів, важливо враховувати потреби сім'ї у більш широкому контексті і звертати увагу батьків на довготривалі цілі і шляхи їх досягнення.

#### **Література:**

1. Гудим І. М. Педагогічні технології раннього втручання для дітей з глибокими порушеннями зору / І. М. Гудим // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. — 2015. — Вип. 10. — С 49-56.
2. Кукуруза Г. В. Психологічна модель раннього втручання: допомога сім'ям, що виховують дітей раннього віку з порушеннями розвитку: монографія. - Х.: Точка, 2013. - 244 с